

ВИКОРИСТАННЯ ДАВНІХ ФОРМ ЧИНОВИРОБНИЦТВА У ДЕРЖАВНИХ ЦИВІЛЬНИХ УСТАНОВАХ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХVІІІ СТ.

У статті зроблено спробу визначити питому вагу чиновників, які у кінці ХVІІІ ст. користувалися старими українськими та польськими чинами в умовах переходу до російської імперської бюрократичної системи. Досліджено динаміку змін у кількості таких службовців протягом останньої чверті ХVІІІ ст.

Ключові слова: Російська імперія, бюрократичний апарат, чиновник, чин, малоросійські губернії, Річ Посполита.

Чиновництву Російської імперії кінця ХVІІІ - першої половини ХІХ ст. дослідниками не завжди приділялася достатня увага. Особливо бідно представлена історіографія щодо різних аспектів історії провінційного чиновництва (службовців губернських, повітових, міських установ).

Протягом ХІХ - початку ХХ ст. з'являлися роботи історичного та історико-правового характеру, присвячені здебільшого чиновникам вищого рівня: воєводам, губернаторам, сенаторам, міністрам тощо. Це праці І.Андрієвського [2], Ф.Благовидова [3], І.Блинова [4], М.Довнар-Запольського [14], Ю.Гот'є [11], О.Градовського [12], Є.Карновича [23] та інших вчених. Ці роботи здебільшого стосувалися лише обов'язків, що покладалися на вище чиновництво у кінці ХVІІІ - першій половині ХІХ ст. Значна кількість досліджень присвячена установам вказаного періоду і лише побіжно торкається їхніх службовців (як правило, лише вказувалося, хто керував тією чи іншою установою та, рідше, які основні питання входили до компетенції даного посадовця).

Певним виключенням є робота І.Катаєва "Дореформенная бюрократия", де він намагається відтворити образи бюрократичної системи в цілому і чиновництва зокрема, що склалися у різні періоди історії Російської імперії: від Катерини ІІ до Миколи І, спираючись на мемуари та літературу тих часів [24].

У радянський період також з'являється низка праць, присвячених державним установам Російської імперії, де автори торкаються чиновництва, але, як правило, на рівні зазначення його складу у тих чи інших установах [15; 16; 17; 18; 39; 40]. Але радянські дослідники не обмежувалися вивченням лише історії дорадянських органів влади й управління. Приділялася увага і російській імперській бюрократії. Одним з перших її досліджував М.Ольминський [1]. Та найбільш докладно чиновництво у цей період вивчали П.Зайончковський [19; 20; 21] та С.Троїцький [44]. Питанню чиновництва присвячена робота Л.Шепельова [54].

Але праці радянських вчених хоча і торкалися деяких аспектів історії чиновництва, все ж були явищем рідкісним і не охоплювали великої кількості проблемних питань даної тематики. До того ж обов'язковою складовою таких досліджень радянської доби були певні ідеологічні нашарування (тема чиновництва імперського часу містила велику кількість комуністичної критики), що негативно впливало на повноту та об'єктивність наукових висновків.

Дещо на краще змінилася ситуація з 90-х років ХХ ст. Непопулярним чи навіть забороненим у радянські часи темам стала приділятися значно більша увага. Зокрема темі історії чиновництва присвятили свої роботи російські науковці Д.Квасов [25], Ю.Павлюк [37], Л.Писарькова [41; 42],

Л.Шепельов [55] та ін. У 1990-х - 2000-х роках також з'явилася низка дисертацій, предметом вивчення яких стало чиновництво Російської імперії: Ю.Бодрова [5], А.Бутусова [6], М.Волочкова [8], Т.Метушевська [33], Ю.Павлюк [38] та ін. [Детальніше див.:13].

Одним з найбільш позитивних проявів, на нашу думку, став той факт, що деякі дослідники (частіше соціологи) звернули увагу також на низку соціальних явищ, що відбувалися у чиновницькому середовищі. Це, зокрема, роботи І.Голосенка [9; 10], Н.Чевтаєвої [51].

Українські дослідники здебільшого вивчають історію тих органів влади й управління і чиновництва, яке там служило, що діяли в умовах Російської імперії на українських землях, визначаючи регіональні особливості їхнього функціонування (А.Чайковський, М.Щербак [50], В.Шандра [52; 53], О.Талдикін [43], М.Любар [28], В.Володько [7] та ін.).

Але низка українських вчених, не роблячи з історії українського чиновництва XVIII-XIX ст. предмету спеціальних досліджень, допомогли виявити проблемні питання, які слід розв'язати при вивченні зазначеної тематики. Усі вони пов'язані з місцевою специфікою державних службовців, що склалася у процесі самостійної, відмінної від російської, еволюції українського суспільства (або українсько-польського якщо говорити про західноукраїнські землі). Наприклад, надзвичайно важливим є дослідження процесу інкорпорації українського та польського чиновництва до російської бюрократичної системи у кінці XVIII - на початку XIX ст. як складової входження українського та польського населення до російського імперського соціального та адміністративного простору. Дану проблему допомагають сформулювати роботи З.Когута [26; 27], Н.Щербак [56].

Відмінний від російського суспільний устрій на українських землях (колишня Гетьманщина) та землях Речі Посполитої, включених до Російської імперії у кінці XVIII ст., зумовив і інший соціальний склад службовців в установах зазначених регіонів, який також є малодослідженим аспектом історії вітчизняного чиновництва.

Ефективно дослідити окреслені проблеми абсолютно не можливо без залучення масових джерел (друкованих і архівних). Вони дозволяють провести кількісні аналізи за різноманітними параметрами: визначити кількість чиновників у конкретних регіонах; їхнє соціальне походження; швидкість просування по службі; чини, якими вони користувалися; освітній рівень і т.п.

До таких джерел у першу чергу слід віднести формулярні (послужні) списки та т.зв. адрес-календарі або місяцеслови з відомостями про чиновників усіх установ Російської імперії. Найбільш інформативними є, безперечно, формулярні списки, але найбільш масовими (щодо кількості чиновників, про яких там міститься інформація) - адрес-календарі, які ми і використали як основне джерело у даній роботі.

"Місяцеслов с росписью чиновных особ в государстве" - видання Імператорської академії наук, що виходило з 1765 до 1917 р. Воно найбільш повно висвітлює стан чиновництва у той чи інший період, але при його використанні повинен використовуватися критичний підхід. Губернські (намісницькі) канцелярії надсилали списки чиновників установ свого регіону до Герольдмейстерської контори, де вони звірялися і упорядковувалися, після чого подавалися до Академії наук для друку. Але відомості, що надходили з місцевих установ не завжди були 100-відсотково повними. Припускаємо, що прикладом саме такої неповноти може послужити інформація про чиновників Катеринославського намісництва, надрукована у Місяцеслові за 1791 р. - там подано відомості про 181 службовця, у той час як за 1790 та 1792 рр. надруковані дані про 314 та 302 чиновників відповідно [29, с.365-371]. Подібних прикладів можна навести досить значну кількість.

Окрім того, траплялися випадки, коли відомості про чиновників збиралися набагато раніше, ніж публікувався сам адрес-календарь. Наприклад, дані для першого видання були зібрані у 1764 р., а надруковані у 1766 р. (хоча датовані 1765 р.). Тому такий Місяцеслов не може відобразити об'єктивну картину стану чиновництва на той рік, яким він датований.

Таким чином при використанні даного джерела необхідно враховувати розбіжність у часі між збором інформації та її виданням.

У Місяцеслови вносилися лише наступна інформація про чиновників: прізвище, ім'я та по-батькові (останні два не завжди), посада, чин і факт нагородження орденами. Але і наведені параметри вказувалися не в усіх випадках, зокрема нагородження.

Але зазначене джерело має безперечну цінність, оскільки дає можливість прослідкувати динаміку змін чисельності чиновників цивільних державних установ, що діяли у кінці XVIII - XIX ст.; визначити популярність цивільних та військових чинів у місцевих бюрократів (а відтак і рівень престижності цивільної служби); простежити швидкість, з якою відбувалася інкорпорація колишніх службовців установ малоросійських чи польських (після скасування автономії Гетьманщини та поділів Речі Посполитої) до російської імперської бюрократичної системи тощо.

У даній роботі ми робимо спробу визначити питому вагу українських чиновників, які в умовах переходу до російської управлінської системи у кінці XVIII ст. продовжували користуватися старими місцевими чинами у новостворених імперських установах. Певною мірою це ілюструє відношення службовців українського походження до російських чинів та статусу, який вони надавали своїм носіям у досліджуваній період. Матеріал для здійснення підрахунків нами був узятий зі згаданих вище місяцесловів за 1775-1796 рр. (з 1797 до 1801 р. це видання не публікувалося).

За кількісними показниками ми аналізували лише ті регіони (намісництва, губернії, області), що включали у себе лише українські землі. Це пояснюється численними адміністративно-територіальними перетвореннями, що відбувалися внаслідок укрупнення чи зменшення існуючих територіальних одиниць або приєднання до Російської імперії нових земель (у першу чергу західноукраїнські землі, що входили до складу Речі Посполитої). У результаті таких змін низка повітів, де основну масу населення складали українці, переходили до неукраїнських губерній. Наприклад, Суджанський, Путивльський та деякі інші

повіти увійшли до Курського намісництва, Біловодський, Бирюченський, Богучарський, Калитвянський, Куп'янський, Ливенський, Острогозький - до Воронежського тощо. Деякі повіти згодом поверталися до українських губерній, а деякі так і залишалися за великоросійськими. Але кількісні та якісні показники щодо чиновників, які служили у колишніх українських повітах, "приспосовувалися" до показників у російських повітах російських же губерній. А тому вважаємо не коректним включати ці дані до відомостей по українських землях з метою максимального збереження їхньої об'єктивності.

Українські чиновники вищого рівня у кінці XVIII ст. отримували російські чини за Табеллю про ранги, але не завжди при цьому бажали розлучатися з високими козацькими старшинськими чинами. Так, генеральний осавул І.Т.Жоравка протягом 1775-1781 рр., маючи чин російського полковника, не відмовлявся і від старого чину (вищого від нового за статусом). І.В.Журман у 1777-1781 рр. мав чини генерального судді та дійсного статського радника. Члени Малоросійської колегії генеральний обозний С.В.Кочубей та генеральний писар В.Г.Туманський мали одночасно чини таємного радника та статського радника відповідно (протягом 1775-1779 рр.). Гадяцький полковник А.С.Крижановський у 1775 р. користувався ще й чином бригадира. Аналогічним чином користувався у 1775-1779 рр. і Чернігівський полковник П.С.Милорадович.

Чиновники-українці звикли користуватися своїми старими чинами і цьому була причина. За часів Гетьманщини з числа бунчукових товаришів призначалися майже всі найвищі службовці - генеральна і полкова старшина, полковники. До того ж вони не підлягали місцевій адміністрації, а підкорялися безпосередньо гетьману. Більш численні військові товариші підлягали юрисдикції Генеральної військової канцелярії (центрального управлінського органу Гетьманщини) і з них набирали частіше сотників і старших канцелярських чиновників. Зі значкових товаришів, які підпорядковувалися полковнику, набирали нижчу полкову старшину і канцеляристів [27, с.48]. Жоден російський чиновник (або чиновник, який користувався російськими

чинами) місцевого рівня ніколи не мав таких прав. Та частина службовців, яка вчасно зрозуміла і перейшла на класні чини, вже на початку XIX ст. здебільшого вислужила собі дворянство. А ті, хто сподівався вигідно використати свій старий статус у новій системі, на нашу думку, склали основну масу тих осіб, які претендували на шляхетство у перші десятиліття XIX ст., але мали величезні проблеми щодо цього з причини невизнання російським урядом козацьких чинів.

Українські чини у кінці XVIII ст. залишалися предметом певної гордості переважної більшості чиновників українського походження (з території колишньої Гетьманщини). У формулярних списках вони часто у графі про походження робили запис не "з козаків" чи "зі старшинських дітей" (хоча й таких було чимало), а прописували там конкретний батьківський чин - "син возного", "син бунчукового товариша", "син полкового отамана" і т.п. [Див.: 47; 48; 49].

Указом від 27 липня 1782 р. у Малоросії були скасовані посади возних та підвойських, передбачені Литовським статутом та Магдебурзьким правом. Це пояснювалося тим, що їхні функції тепер були передані за Установленням про губернії нижнім земським судам, земським справникам і городничим [35]. Незважаючи на скасування посади возного, у місяцесловах можна зустріти чиновників-малоросіян, які, обіймаючи цивільні посади, продовжували називатися возними, тобто використовували це звання як чин (підвойський у адрес-календарях не зустрічається).

22 грудня 1784 р. вийшло розпорядження Катерини II, яким вона забороняла нагороджувати чиновників колишніми малоросійськими чинами [36]. Вже наступного року кількість службовців з такими чинами різко скоротилася: по Київському намісництву з 48,16% від загальної кількості чиновників у 1784 р. до 36,8% у 1785 р.; по Новгород-Сіверському - з 56,74% у 1784 р. до 19,63% у 1785 р.; по Чернігівському - з 57,34% у 1784 р. до 34,38% у 1785 р. Це відбулося як за рахунок скорочення практики надання таких чинів, так і з причини переведення багатьох

чиновників-українців на табельну систему чиновництва. Наприклад, компанійському полковнику А.Шауму та бунчуковим товаришам П.Мажоку, І.Стаховичу і С.Кулябці надано чини надвірних радників, бунчуковому товаришу С.Томарі - колезького радника тощо [36; 45; 46].

Взагалі українська шляхта намагалася не так замінити свої чини на російські, як добитися їхнього прирівняння до відповідних рангів по Табелі. І спроби зробити це здійснювалися довгий час - відповідні прохання подавалися до уряду, починаючи від першої половини XVIII ст. і до 80-х років XVIII ст. [27, с.61]. Одним з найбільш відомих документів такого типу є прохання гетьмана К.Г.Розумовського, подане до Сенату ще 28 березня 1756 р. Тут було наведено низку прецедентів, що свідчили про прихильне ставлення російських монархів до козацьких чинів, запропоновано табельні чини, до яких можна було прирівняти козацькі. У ньому гетьман також розподілив усі козацькі чини за субординацією на десять класів [22].

У 70-90-х роках XVIII ст. місцевими чинами користувалася досить велика частина службовців Малоросії та регіонів, приєднаних від Речі Посполитої. Таких чиновників на Слобожанщині (Слобідсько-Українська губернія, а згодом Харківське намісництво) та у степових регіонах України (Новоросійська та Азовська губернії, а пізніше Катеринославське намісництво і у 1796 р. - Вознесенське намісництво) було, навпаки, дуже мало.

На Харківщині існували паралельно фактично дві системи управління: слобідська козацька та російська воєводська (обидві підпорядковані російському монарху). Але історично Слобожанщина була слабо пов'язана з регіонами, що мали досвід державотворення. На нашу думку, саме з цієї причини слобідську козацьку верхівку тут більш правильним було б розглядати як поняття адміністративне (службова еліта), ніж суспільне (суспільна еліта). Тому і зберігати свої чини у слобожанців великого потягу не було, на відміну від гетьманців (умовно розділимо представників Слобожанщини і колишньої Гетьманщини саме так).

У південних регіонах, що тільки освоювалися Російською імперією, було також мало службовців, які користувалися не табельними чинами. В основному це були особи, які вступали на службу, вже маючи ці чини, і переїхали у т.зв. Новоросію, сподіваючись на більші кар'єрні можливості. Кількість таких чиновників, будши з самого початку невеликою, згодом ставала ще меншою. Так, якщо у 1777 р. вони склали 6,87% від загальної маси чиновників, а у 1778 р. - 12,04%, то до 1796 р. їх стає близько 1%. Причому це постійно були вихідці з Малоросії, але у 1796 р. до державних установ Катеринославщини потрапили п'ятеро чиновників з колишніх польських земель, приєднаних до імперії.

На території малоросійських губерній у кінці XVIII ст. місцеві чини використовувалися на державній службі досить активно. Причому як козацькі старшинські, так і старі цивільні [До малоросійських цивільних чинів нами віднесені наступні: возний, земський суддя, земський підсудок, земський писар, підкоморій, коморник, вїт]. Протягом 1775-1781 рр. кількість таких чиновників коливалася від 86,5% (у 1775 р.) до 71% (у 1781 р.). Але вона різко зменшується після створення у цьому регіоні намісництва і введення тут у дію Установлення про губернії. Так, по Київському намісництву у 1782 та 1783 рр. цей відсоток складав 28,17% та 26,67% відповідно (скоріше за все дані не зовсім достовірні з причини неповноти відомостей, поданих до Герольдмейстерської контори), а з 1784 р. до 1796 р. він зменшувався з 48,16% до 6,43%.

По Новгород-Сіверському намісництву цей показник протягом 1782-1796 рр. змінювався з 31,37% до 9,34% (найвищий показник був у 1784 р. - 56,74%). Але найактивніше малоросійські чини використовувалися у Чернігівському намісництві. У 1782 р. там таких чиновників було 61,36%. Їхня кількість також поступово зменшувалася, але навіть у 1796 р. складала 12,8% від загального числа службовців.

Управління на українських землях, що відійшли до Росії від Речі Посполитої в останні роки XVIII ст. відразу почало реорганізовуватися за загальноімперським

зразком. Сюди на пільгових умовах переводилися служити чиновники з різних регіонів держави. Тому державні установи відразу стали заповнюватися службовцями, які користувалися чинами за Табеллю про ранги. Місцеві чиновники інколи також переходили на імперську систему чинів, але, як видно з адрес-календарів (чиновників кінця XVIII ст. стосуються лише місяцеслови за 1794, 1795 і 1796 рр.), це траплялося відносно не часто. Так, у 1794 р. в установах Ізяславської губернії з-поміж 59 осіб 44 мали місцеві цивільні чини [До польських цивільних чинів нами були віднесені наступні: підстароста, стольник, суддя гродський, писар гродський, коморник, скарбник, мечник, суддя земський, писар земський, підчашій, шамбелян] [30, с.399-400], що складало 74,58% усіх тутешніх службовців.

У 1795 р. на цих землях з'являється також Брацлавська губернія і державний апарат обох губерній суттєво розростається. З 280 вказаних у даному регіоні чиновників старі польські чини були у 75 осіб і один чиновник мав козацький старшинський чин [31, с.410-418] (ймовірно цей виходець з Малоросії побажав скористатися службовими пільгами і приїхав сюди разом з іншими чиновниками-неполяками), що загалом тут складало 27,14% службовців.

На 1796 р. тут відбулася ціла низка адміністративних нововведень, що спряли у тому числі розширенню місцевого бюрократичного апарату. У цей час Ізяславську губернію перейменовано на Волинську, а окрім того створено Подільське намісництво. Адрес-календар за цей рік містить відомості про 438 чиновників, з яких у 90 були старі чини (2 - малоросійські козацькі, 2 - військові польські та 86 - цивільні польські) [32, с.429-445]. Вони становили 20,55% чиновництва Волинської та Брацлавської губерній і Подільського намісництва.

Можна побачити, що, хоча протягом 1794-1796 рр. на колишніх польських землях відсоток чиновників зі старими місцевими чинами постійно зменшується, все ж це відбувається великою мірою завдяки значному притоку чиновників з російськими класними чинами, які прибули туди з інших

регіонів імперії. Робилося це з метою пришвидшити процес розповсюдження на новоприєднані землі російської системи управління. Кількість же осіб зі старими чинами, навпаки, зростала: 44 - у 1794 р., 76 - у 1795 р., 90 - у 1796 р.

На державній службі залишалася переважна більшість старих судових чиновників, але керівництво здійснювали новопризначені царські чиновники. Судочинство велося двома мовами - польською та російською. Це робило необхідним запроваджувати в установах посади перекладачів (на ці посади часто запрошували вихованців Київської академії та Переяславської семінарії). Оскільки привілеї російського дворянства були поширені і на правобережну шляхту, то провідні місця в усіх виборних установах почали посідати польські магнати. Наприклад, великою була частка таких чиновників у Головному і земських судах (і саме ці особи найчастіше користувалися старими чинами) [56, с.90-91].

Коли до влади прийшов Павло I, то він здійснив спроби частково відновити управлінські установи, що діяли у т.зв. національних окраїнах імперії, коли ті ще мали певну автономію. Деякі такі установи з'являлися і на українських землях. Разом з ними відроджувалися і деякі посади (але не чини - С.Д.), що свого часу тут існували. Зокрема, у 1797 р. у малоросійських та приєднаних від Польщі губерніях були введені посади маршала (замість предводителя дворянства) та повітового хорунжого. Але якщо у минулому ці посади надавали своєму носієві і відповідний статус, тобто фактично були відразу й

чинами, то тепер ці "місцеві" посади повинні були співвідноситися з Табеллю про ранги (маршал - V клас, повітовий хорунжий - VII клас) [34]. У період правління Павла I також зросла польська присутність у державних установах на Правобережжі. Характерною рисою цього процесу було те, що на державну службу вступали переважно представники незаможної чиншової шляхти, які швидко опанували російську мову і діловодство. Вони здебільшого обіймали посади канцелярських служителів і чиновників нижчого та середнього рівнів [56, с.90-91]. Але надання чинів відбувалося ли ше за Табеллю про ранги.

Таким чином, можна побачити, що у кінці XVIII ст. питома вага чиновників, які використовували чини, що існували у Гетьманщині та Речі Посполитій до їх повного включення до складу Російської імперії, була досить високою. Чисельність таких службовців помітно зменшується із введенням у дію на землях колишньої Гетьманщини у 1782 р. загальноімперського законодавства, зокрема Установлення про губернії. Така ж тенденція прослідковується і на територіях, приєднаних від Польщі. Однією з найбільш важливих причин небажання користуватися чиновиробництвом за Табеллю про ранги, на нашу думку, був більш високий службовий і суспільний статус старих чинів, ніж запропонований Табеллю. Хоча таких причин було значно більше і вони повинні стати предметом окремих досліджень. В українських регіонах, що не мали досвіду державотворення (землі т.зв. Слобожанщини та південні губернії) службовці здебільшого користувалися табельними чинами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Александров М.С. (Ольминский М.). Государство, бюрократия и абсолютизм в истории России / М.Ольминский. - М.: Книгоиздательство "Коммунист", 1919. - 248 с.
2. Андреевский И.О. О наместниках, воеводах и губернаторах / И.О.Андреевский. - СПб., 1864. - 156 с.
3. Благовидов Ф.В. Обер-прокуроры Святейшего Синода в XVIII и в первой половине XIX столетия (Развитие обер-прокурорской власти в синодальном ведомстве). Опыт исторического исследования / Ф.В.Благовидов. - Казань: Типо-литография Императорского Университета, 1899. - 429+IV с.
4. Блинов И. Губернаторы. Историко-юридический очерк / И.Блинов. - СПб.: Типо-Литография К.Л.Пентковского, 1905. - 365 с.

5. Бодрова Ю.В. Семья провинциального чиновника первой половины XIX века: на материалах Тверской губернии: дисс. ... канд. истор. наук: 07.00.02 / Ю.В.Бодрова. - Тверь, 2009. - 277 с.
6. Бугусова А.А. Провинциальное чиновничество России в 1861-1917 гг.: на примере Курской губернии: дисс. ... канд. истор. наук: 07.00.02 / А.А.Бугусова. - Курск, 2006. - 183 с.
7. Володько В.В. Чиновники системи управління та судочинства Київського намісництва (80-ті - перша половина 90-х рр. XVIII ст.): соціо-професійний портрет / В.В.Володько / 07.00.01: Дис. ... канд. істор. наук. - К., 2007. - 258 с.
8. Волочкова М.Е. Институт государственной гражданской службы Российской империи: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М.Е.Волочкова. - М., 2010. - 199 с.
9. Голосенко И.А. Начальство. Очерки по истории российской социологии чиновничества конца XIX - начала XX вв. / И.А.Голосенко // Журнал социологии и социальной антропологии. - Т.8. - №1. - 2005. - С.54-85.
10. Голосенко И.А. Феномен "русской взятки": очерк истории отечественной социологии чиновничества // Журнал социологии и социальной антропологии. - Т.2. - №3. - 1999. - С.101-116.
11. Готье Ю. История областного управления в России от Петра I до Екатерины II. В 2 т. / Ю.Готье. - Т.1. - М.: Типография Г.Лиснера и Д.Собко, 1913. - 472 с.; Т.2. - М.-Л.: Издательство Академии наук СССР, 1941. - 303 с.
12. Градовский А.Д. Высшая администрация в России XVIII ст. и генерал-прокуроры // Собрание сочинений А.Д.Градовского. - Том первый. - СПб.: Типография М.М.Стасюлевича, 1899. - С.37-297.
13. Дегтярьов С.І. Історія місцевої бюрократії Російської імперії кінця XVIII - XIX ст. (на матеріалах російських дисертацій 1990-х - 2000-х років) // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки. - Частина I. - №6(241). - 2012. - С.147-162.
14. Довнар-Запольский М.В. Зарождение министерств в России / М.В.Довнар-Запольский. - М.: Издание Т-ва И.Д.Сытина, 1905. - 83 с.
15. Ерошкин Н.П. Государственные учреждения России в дореформенный период (1801-1861 гг.) / Н.П.Ерошкин // История государственных учреждений России до Великой Октябрьской революции (Краткий конспект лекционного курса и методические указания для студентов заочного факультета). - Вып.3. - М., 1957. - 78 с.
16. Ерошкин Н.П. Крепостническое самодержавие и его политические институты: (Первая половина XIX века). - М.: "Мысль", 1981. - 252 с.
17. Ерошкин Н.П. Очерки истории государственных учреждений дореволюционной России. Пособие для учителя / Н.П.Ерошкин. - М.: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1960. - 395 с.
18. Ефремова Н.Н. Министерство юстиции Российской империи 1802-1917 гг. Историко-правовое исследование / Н.Н.Ефремова. - М.: Издательство "Наука", 1983. - 149 с.
19. Зайончковский П.А. Губернская администрация накануне Крымской войны / П.А.Зайончковский // Вопросы истории. - 1975. - №9. - С.33-51.
20. Зайончковский П.А. Высшая бюрократия накануне Крымской войны / П.А.Зайончковский // История СССР. - 1974. - №4. - С.154-164.
21. Зайончковский П.А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. / П.А.Зайончковский. - М.: "Мысль", 1978. - 288 с.
22. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського, ф.61, №1084 - Прощение Разумовского Кирилла Григорьевича в Правительствующий Сенат об уравнении украинских чиновников в ранге с русскими чинами. 1756 г., 17 арк.
23. Карнович Е. Русские чиновники в былое и настоящее время / Е.Карнович. - СПб.: Типография П.П.Сойкина, 1897. - 451 с.
24. Катаев И.М. Дореформенная бюрократия по запискам, мемуарам и литературе. - СПб.: Книгоиздательство типо-литографии "Энергия", б/г. - 180 с.

25. Квасов Д.А. Государственные гражданские служащие Российской империи. Понятие и классификация // Сборник статей аспирантов и стажеров Института государства и права Российской академии наук. - М., 2005. - С.18-29.
26. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760-1830 / З.Когут. - К.: Основи, 1996. - 317 с.
27. Когут З. Українська еліта у XVIII столітті та її інтеграція в російське дворянство // Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. - К.: Критика, 2004. - С.46-79.
28. Любар М.Г. Кадрове забезпечення органів загальної та політичної поліції Російської імперії у кінці XVIII - на початку XX ст.: (на матеріалах українських губерній) / М.Г.Любар / 12.00.01: Дис. ...канд. юрид. наук. - Харків, 2004. - 214 с.
29. Месяцеслов с росписью чиновных особ в государстве, на лето от Рождества Христова 1791. - СПб.: При Императорской Академии Наук, б/г. - XX+380+VIII с.
30. Месяцеслов с росписью чиновных особ в государстве, на лето от Рождества Христова 1794. - СПб.: При Императорской Академии Наук, б/г. - XX+400 с.
31. Месяцеслов с росписью чиновных особ в государстве, на лето от Рождества Христова 1795. - СПб.: При Императорской Академии Наук, б/г. - XX+423+IX с.
32. Месяцеслов с росписью чиновных особ в государстве, на лето от Рождества Христова 1796. - СПб.: При Императорской Академии Наук, б/г. - XIV+464 с.
33. Метушевская Т.И. Правовой статус государственного служащего в России XVIII - первой половине XIX вв.: дисс. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 / Т.И.Метушевская. - М., 2007. - 198 с.
34. О выборе Маршалов и Поветовых Хорунжих в Губерниях Малороссийских и от Польши присоединенных // ПСЗ-1. - Т.ХХІV. - №17790. - С.319.
35. О небытии в Малороссии положенным по тамошним правам чиновникам, именуемым возными и подвойскими, поелику должность их по Учреждению о Губерниях возложена на Земские Суды, Земских Исправников и Городничих // ПСЗ-1. - Т.ХХІ. - №15478. - С.645.
36. О ненаграждении впредь служивых Малороссийских людей прежними Войсковыми чинами // ПСЗ-1. - Т.ХХІІ. - №16117. - С.272-273.
37. Павлюк Ю.Б. Уровень образования чиновничества и политика правительства в области подготовки кадров госслужбы в первой половине XIX в. // Реформы в России и проблемы управления-99. - М., 1999. - Вып.3. - С.349-351.
38. Павлюк Ю.Б. Российское чиновничество в системе местного управления в первой половине XIX века: На материалах Московской и Тверской губерний: дисс. ... канд. истор. наук: 07.00.02 / Ю.Б.Павлюк. - М., 2001. - 240 с.
39. Парусов А.В. Из истории аппарата управления России второй половины девятнадцатых годов XVIII в. / А.В.Парусов // Ученые записки Горьковского государственного университета: Серия историко-филологическая. - 1963. - Вып.58. - С.113-174.
40. Парусов А.В. К истории местного управления в России первой четверти XIX в. / А.В.Парусов // Ученые записки Горьковского государственного университета: Серия историко-филологическая. - 1964. - Вып.72. - С.155-226.
41. Писарькова Л.Ф. Российский чиновник на службе в конце XVIII - первой половине XIX века / Л.Ф.Писарькова // Человек. - 1995. - №3. - С.121-139 и №4. - С.147-158.
42. Писарькова Л.Ф. Российская бюрократия XVIII в.: состав и численность / Л.Ф.Писарькова // Петр Андреевич Зайончковский: Сб. ст. и воспоминаний к столетию историка. - М., 2008. - С.217-230.
43. Талдыкин А.В. Административно-полицейский аппарат царизма в Украине в XVIII - первой половине XIX / А.В.Талдыкин / 12.00.01: Дис. ...канд. юрид. наук. - Харьков, 2000. - 182 с.
44. Троицкий С.М. Русский абсолютизм и дворянство в XVIII в. Формирование бюрократии. - М.: Издательство «Наука», 1974. - 394 с.
45. ЦДІАУК, ф.193. Київське намісницьке правління, оп.1, спр.487. Дело о присвоении чинов старшине малороссийских полков (1784 г.), 96 арк.
46. ЦДІАУК, ф.193. Київське намісницьке правління, оп.1, спр.769. Указ Сената о присвоении чина коллежского асессора сотнику Переяславского полка Кондыбе (1786 г.), 14 арк.
47. ЦДІАУК, ф.193. Київське намісницьке правління, оп.1, спр.776. Послужные списки чинов, состоящих в 9 классе по Киевскому наместничеству (1786 г.), 20 арк.

48. ЦДАУК, ф.193. Київське намісницьке правління, оп.1, спр.2971. Послужные списки канцелярских служащих Киевского наместничества (1785 г.), 337 арк.
49. ЦДАУК, ф.193. Київське намісницьке правління, оп.1, спр.2972. Послужные списки канцелярских служащих разных учреждений Киевского наместничества (1785 г.), 437 арк.
50. Чайковський А.С., Щербак М.Г. За законом і над законом: З історії адміністративних органів і поліцейсько-жандармської системи в Україні (ІХ - поч. ХХ ст.) / А.С.Чайковський, М.Г.Щербак. - К.: Україна, 1996. - 286 с.
51. Чевтаева Н.Г. Социология чиновничества в России: дореволюционное наследие и современность / Н.Г.Чевтаева // Мир России. - 2009. - №3. - С.85-113].
52. Шандра В.С. Інститут генерал-губернаторства в Україні ХІХ - початку ХХ ст.: структура, функції, архіви канцелярій / В.С.Шандра / 07.00.06: Дис. ...докт. істор. наук. - К., 2002. - 455 с.
53. Шандра В.С. Малоросійське генерал-губернаторство в період урядування М.Г.Репніна (1816-1834) / В.С.Шандра // Український історичний журнал. - 2000. - №4. - С.79-90.
54. Шепелев Л.Е. Отмененные историей. Чины, звания и титулы в Российской империи. - Л.: "Наука", 1977. - 152 с.
55. Шепелев Л.Е. Чиновный мир России: XVIII - начало XX в. / Л.Е.Шепелев. - СПб.: "Искусство-СПБ", 1999. - 479 с.
56. Щербак Н.О. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець ХVІІІ - початок ХХ століття) / Н.О.Щербак. - К.: ПЦ "Ризографіка", 2005. - 616 с.

S.I. DEGTYAREV

USING OLD RANKS IN STATE CIVIL INSTITUTIONS IN UKRAINE IN THE LAST QUARTER OF THE XVIII CENT.

An attempt is made to determine the proportion of officials who in the late XVIII cent. used old Ukrainian and Polish ranks in the transition to the Russian imperial bureaucracy. Investigated the dynamics of changes in the quantity of employees in the last quarter of the XVIII cent.

Keywords: *Russian Empire, the bureaucracy, the official, rank, Malorossia province, Rzeczpospolita.*

С.И. ДЕГТЯРЕВ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СТАРЫХ ФОРМ ЧИНОПРОИЗВОДСТВА В ГОСУДАРСТВЕННЫХ ГРАЖДАНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЯХ НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ В ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕТВЕРТИ ХVІІІ В.

В статье предпринята попытка определить удельный вес чиновников, которые в конце ХVІІІ в. пользовались старыми украинскими и польскими чинами в условиях перехода к российской имперской бюрократической системе. Исследована динамика изменений в количестве таких служащих в течение последней четверти ХVІІІ в.

Ключевые слова: *Российская империя, бюрократический аппарат, чиновник, чин, малороссийские губернии, Речь Посполитая.*